

БУРЕМНЕ ДЕСЯТИЛІТТЯ І ВЕЛИКА ВІЙНА

Анна Радченко

канд. геол. наук, головний редактор
ВД «Академперіодика» НАН України,
м. Київ

Кінець 2022-го – початок 2023-го року. Видавничий дім «Воєнна розвідка» випустив дві книги **Анатолія Лопата**, присвячені подіям останнього десятиліття в Україні. Перша книга – **«Віхи буремних подій 2013–2022 років. Хроніки війни України з Російською Федерацією»** (Київ: Воєнна розвідка, 2022. 236 с.) – охоплює час від 19.11.2013 до 24.02.2022 року. Друга – **«Вторгнення 2022. Віхи війни РФ проти України»** (Київ: Воєнна розвідка, 2023. 380 с.) – період від 24.02.2022 до січня 2023 року.

Обидві книги є структурованим стислим хронологічним викладом найважливіших подій, інформацію про які автор брав із відкритих джерел: мережевих ресурсів і засобів масової інформації. Тобто це – документальне дослідження. Здавалося б, майже кожен із нас дивився і читав те саме, але тут важливо, що автор був не тільки спостерігачем, а й активним учасником багатьох описуваних подій, а також має неабиякий життєвий і військовий досвід.

Анатолій Лопата від 1959 р. служив у Радянській Армії, а у відставку вийшов 1996 р. уже з українського війська. Був командиром взводу, роти, батальйону, начальником штабу і командиром полку, заступником командира дивізії. Закінчив Військову академію Генерального штабу, відтак командував армійським корпусом на Далекому Сході СРСР, був першим заступником командувача Північною групою військ у Польщі. Від 1992 року докладав зусиль до створення Збройних сил незалежної

України: був заступником міністра оборони, начальником Головного (від 1994 – Генерального) штабу ЗСУ, першим заступником міністра оборони.

Проглядаючи тисячі повідомлень у багатьох ресурсах, він, безперечно, відібрав для книги саме ті повідомлення, які були симптоматичними або впливали на подальший хід подій. Водночас це вдала спроба неупередженого викладу, без намагань щось подати кращим чи гіршим. Анатолій Лопата наголошує, що не мав на меті здійснити *«аналіз і оцінку бойових дій в ході операцій на фронтах. Це справа військових аналітиків після закінчення війни»*. Компонуючи інформацію, автор намагався уникнути оцінювання подій і осіб, подавати власні міркування й судження. Тож читачеві залишається простір для роздумів і висновків, для перевірки власної пам'яті. Адже у вирі подій людина часто забуває щось, що для неї не першочергове. Під час небезпеки, емоційного напруження, страху власні біди й турботи заступають загальне тло, а мозок і серце просто не здатні приймати все побачене й почуте.

Але *«...наша пам'ять — це наша зброя, яка дає нам шанс не допускати у майбутньому ті ж помилки у захисті Держави протягом десятків, а то й сотень років політичною елітою та владою України»*. На думку автора, важливим є питання, як і чому Україна, ставши незалежною, до 2014 р. повністю втратила власну обороноздатність і за продажем озброєння посіла шосте місце у світі за умов надзвичайно слабкого й малопотужного військово-промислового комплексу. Як міністрами оборони могли стати громадяни іншої країни? За часів президентства **Януковича** – від лютого 2012 до лютого 2014 року — громадяни рф **Дмитро Саламатін** і **Павло Лебедев**, обіймаючи посаду міністра оборони, запровадили реформу ЗСУ на період 2014–2020 рр., результатом якої мала стати повна беззахисність України від зовнішніх загроз.

Аналіз ворожого вторгнення на територію України 24.02.2022 дав авторів підстави висунути, що *«ми наступаємо на ті ж граблі, що їх поставили нам роки нашої незалежності у справі захисту»*, і стверджувати: *«трагедія нашого народу і розбита інфраструктура України були б меншими, якби урядовці країни... були б державниками, збагнули загрози для України і своєчасно приймали обґрунтовані рішення стосовно... фінансування оборонної промисловості, створення територіальної оборони і надійного захисту від зрадництва»*. Адже *«немає ідеї — гасне вогонь душі. Потрібна ідея і мета руху»*, тож *«всі громадяни України... повинні дбати про зміцнення Збройних сил України, здатних захистити її інте-*

реси. Це і є найперше завдання Держави, що отримала як дар божий свою НЕЗАЛЕЖНІСТЬ, а тепер виборює її – це вектор зосередження зусиль кожного патріота». Саме духом патріотизму й просякнуті обидві книги, зокрема думки автора стосовно того, що кожен громадянин повинен вміти захищати себе, свою домівку, родину, країну.

І досягти цього можна, відродивши українське козацтво, основним завданням якого була оборона держави, і яке має «увійти в життя місцевих громад на всіх рівнях державного устрою, мати повноважних представників в органах державного управління та силових структурах... Служба в козацьких частинах повинна регламентуватись Законом України». І «без проходження служби в армії чи інших військових формуваннях... державна служба для чоловіків має бути обмежена». Також «важливо підготувати саме суспільство до усвідомлення потреби людини бути корисною народу у сфері його захисту».

Хронологічний виклад подій починається від 19.11.2013, коли Янукович і Азаров оголосили призупинення процесу підписання угоди про асоціацію України з ЄС. Стрімкий розвиток протестного руху, шок від спроб його придушення, Революція Гідності, криза влади... І вже за три місяці військові РФ захоплюють Крим. А влада не реагує на реальні загрози державності, залишаючи понад двадцятитисячне угруповання військ на території Криму у пунктах постійної дислокації і без чітких наказів.

Реагуючи на ці події, 06.03.2014 інші країни починають запроваджувати економічні санкції проти РФ, а Україна 17.03.2014 оголошує мобілізацію і переведення військ у воєнний стан. Попри це 12.04.2014 відбувається захоплення кількох міст на Донбасі. Україна відчайдушно налагоджує контакти з іншими країнами, зокрема щодо постачання зброї, працює контактна група, оголошуються тимчасові припинення вогню.

Однак міністр оборони України **Валерій Гелетей** 01.09.2014 заявляє, що «антитерористичну операцію на сході України практично завершено, оскільки ситуація неросла в повномасштабну війну між Україною та РФ».

Однак відбуваються і позитивні події: 27.06.2014 Україна підписує угоду про асоціацію з ЄС, у травні 2017 р. отримує безвіз, а в 2018 р. – Томос; у квітні 2019 нарешті ухвалює Закон про мову. Важливими подіями початку 2017 р. автор вважає появу фільму «Кіборги» про захисників Донецького аеропорту, який засвідчує творення сучасної міфології, появу нових героїв і нових здобутків, а також створення інституту військового духовенства як визнання непересічної мужності військових капеланів, багато з яких вирушали на фронт прямо з Майдану.

23.12.2019 починає роботу Кримський міст, який довгий час давав змогу РФ забезпечувати своє військо у цій війні. Однак 02.06.2020 міністр реінтеграції тимчасово окупованих територій **Олексій Резніков** каже, що широкомасштабна війна з РФ неможлива, оскільки за час війни на Донбасі в Україні з'явилося близько 350 тис. підготовлених українських воїнів. А 08.11.2020 міністр додає, що для РФ війна на Донбасі не вигідна, і вона може її незабаром закінчити. Саме в той час на озброєння українського війська надходить перший «Нептун», розроблений нашим КБ «Луч», а голова РНБО **Олексій Данилов** заявляє, що для війни з РФ Україні необхідно високоточна зброя. І попри те, що оборонне замовлення до власного ВПК знов було провалене, Україна нарощує міць, від 2018 р. отримуючи джавеліни й бар'якати. Завдяки цьому у рейтингу Global Firepower 2021 наша держава посіла 25 місце зі 140 країн, ставши сьомою в Європі (укладачі рейтингу не вважають РФ європейською країною), а за багатьма показниками Україна отримує вищі місця, наприклад за РСЗВ – 11.

У березні рф починає стягувати війська до кордонів України, оголошуючи навчання, але не відводячи потім усіх підрозділів у місія постійної дислокації. Зближення рф з білоруссю у цьому контексті міністр закордонних справ України **Дмитро Кулеба** ще наприкінці травня 2021 р. називає таким, що становить загрозу національній безпеці України, оскільки Мінськ буде використаний як плацдарм для нападу. Але незважаючи на всі попередження дружніх країн, попри незаперечні розвіддані, морально Україна загалом виявилась не готовою до російського повномасштабного вторгнення. У висновках до першої книги автор намагається пояснити, чому сталося саме так і які повинні бути висновки з хибних і несвоечасних рішень.

Друга книга, про яку не буду оповідати так довго, повністю присвячена подіям 2022 р. У ній подобово згадані основні факти, наведені мапи, процитовані важливі документи, зведення Генштабу, світлини. Багато надзвичайно цікавої інформації вміщено у додатках до книги: звіт Інституту вивчення війни про географію бойових дій станом на 14.08.2022; матеріали Королівського інституту об'єднаних сил (RUSI, провідний аналітичний центр у сфері оборони і безпеки Великої Британії), перелік визначних битв, статистичні відомості. З них дізнаємось, наприклад, що на початку вторгнення в Україну рф не мала значної переваги в артилерії – співвідношення було

2 : 1, а вже у червні, коли в Україні почали вичерпуватись боєприпаси, воно складало 10 : 1.

Один із фахових висновків, неодноразово так чи інакше сформульований у різних документах, про те, що ЗСУ виявились конкурентоспроможними, підготовленими, «адаптованими – особливо на тактичному рівні, і швидко опанували нові можливості та концепції підготовки кадрів», а «українські резервісти та суспільство становили велику кількість людей, які мали військовий досвід і були навчені виконувати спеціальні завдання».

І на останок ще раз процитую автора, генерала-полковника у відставці Анатолія Лопату: «Сьогодні наші Збройні сили можуть служити прикладом для багатьох армій світу як підготовкою особового складу до бойових дій, так і сучасним озброєнням. Збройні сили України відроджуються у боях завдяки жертвності та патріотизму нашого народу, всебічній підтримці України майже всіма державами світу у святій боротьбі за свободу».

Завдяки Збройним силам і патріотам я досі можу спілкуватися з друзями з-за кордону й чути слова підтримки, знаючи, що їхня допомога не обмежується лише словами. У роковини вторгнення – 24 лютого 2023 року – я отримала листа від приятельки з Польщі зі словами: «Дякую, що зберегли Україну». ■

МАЄМО ПАМ'ЯТАТИ ПРО МИНУЛЕ

Богдан Залізник
канд. філ. наук,
керівник прес-центру
наукової журналістики
ЗНЦ НАН України
і МОН України, м. Львів

Книга академіка **Миколи Жулинського** «**Моя Друга світова. Роман-хроніка в голосах**» (Київ: «Український пріоритет». 2020) – це висвітлення подій української історії автором, доповнене голосами діяльних українських постатей, це те, чим жила українська спільнота у воєнні і повоєнні часи.

«Моральне здоров'я нації, – констатує автор у першій частині книги, що називається «Війна з нами проти нас», – визначається глибиною самоусвідомлення себе серед інших в історичному процесі цивілізаційного самоздійснення. Інші – це ті, що поруч, і ті, що далеко, але історичними долями переплетені наші переживання і події так міцно, що вирватися з цієї химерної пастки історичного буття не судилося ще нікому» (стор. 130). Перекоаний, що авторові таки удалось «вирватися» з традиційного підходу до висвітлення тих подій, які довелося пройти українцям. Про це свідчить навіть уточнення до заголовку книжки – «Роман-хроніка у голосах». Додам: а також і в розмовах з представниками українського соціуму. Назва другої частини книжки – також філософська (як і першої): «Війна за себе з усіма». Словом, для того, щоб ми, українці, творили свій світ, маємо воювати не тільки з загарбниками, а й зі самими собою («Війна з нами проти нас»).

Маємо, ясна річ, пам'ятати про минуле і, звісно, думати про майбутнє. І теоретично, і практично. Тому офіційна історична інтрига (образно кажучи) доповнюється щирими голосами людей: як вони відчували (чи відчувають) свою життєву ситуацію.

Кілька цифр, якими наповнена книга. У 1939 році, наприклад, державні органи заарештували в Західній Україні 5406 поляків, 2779 українців і 1439 євреїв. У червні 1941 року в трикутнику Броди–Дубно–Луцьк зішлись колосальні потуги: майже 3000 радянських танків (з них 800 нових та модернізованих KB і Т-34) і 600